
SAMENWERKING LOGOPEDIST EN LEERKRACHT BASISONDERWIJS; GOED OF KAN BETER?

Hogeschool Rotterdam

Juni, 2015

Praktijkgericht onderzoek Logopedie

Personalia

Student: Mitzi van den Engel
Studentnmr: 0831674
Klas: LOG-4A

Vak: Jaar 4 kwartaal 3 en 4 Afstuderen
Vakcode: LOGAP(LVT)01P4
Docent: Sione Twilt

Stage: Logopediepraktijk Rhoon-Slinge
Stagebegeleiders
en opdrachtgevers: Anna Bugter-van Eijk & Esther van der Does

Onderwijsinstelling: Hogeschool Rotterdam
Opleiding: Logopedie
Kwartaal: 4

Inleverdatum: 01-06-15

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport “Samenwerking logopedist en leerkracht basisonderwijs: goed of kan beter?”. Dit onderzoeksrapport is geschreven door Mitzi van den Engel, in het kader van praktijkgericht onderzoek als onderdeel van het afstuderen aan de opleiding logopedie Hogeschool Rotterdam. Het onderzoek heeft plaats gevonden van februari 2015 tot juni 2015 en is uitgevoerd op twee scholen in Slinge; één in het reguliere basisonderwijs en één in het speciaal basisonderwijs.

Voorafgaand wil ik mijn dank uitspreken aan alle betrokkenen voor hun steun. In het bijzonder aan de deelnemende leerkrachten van de scholen. Zonder hun medewerking aan dit onderzoek, deelname aan de focusgroep, had ik het onderzoek niet uit kunnen voeren. Ook dank ik Jillus van den Engel, die fungeerde als observator tijdens het focusgroeponderzoek. Ten derde aan mijn opdrachtgevers Anna Bugter-van Eijk en Esther van der Does. De afgelopen periode hebben wij veel overleg gehad en boden zij ondersteuning en adviezen wanneer nodig. Als laatste aan Sione Twilt, mijn docentbegeleider vanuit de opleiding logopedie. Gedurende het project heeft zij mij prettig begeleid en gaf zij goede adviezen en opbouwende feedback. Ik heb met veel plezier aan deze opdracht gewerkt en hoop met het onderzoeksrapport de Logopediepraktijk Rhoon-Slinge, maar ook andere vrijgevestigde logopediepraktijken die samenwerken met basisscholen, inzicht te geven in de samenwerking met leerkrachten en handvatten te bieden voor het verbeteren hiervan.

Rotterdam, juni 2015

Mitzi van den Engel

Samenvatting

Dit onderzoek was opgezet om inzicht te krijgen in hoe andere disciplines, leerkrachten in het basisonderwijs, de samenwerking met de logopedist in de vrije vestiging ervaren. De volgende onderzoeksvraag was ontstaan: *“Welke succesfactoren en/of beperkingen ervaren leerkrachten van het reguliere basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging en hoe zou de huidige samenwerking eventueel kunnen worden verbeterd?”*

Voorafgaand aan het praktijkonderzoek heeft een literatuurstudie plaatsgevonden. Het praktijkonderzoek was een kwalitatief onderzoek middels een focusgroep met zes leerkrachten uit het reguliere basisonderwijs en een semi-gestructureerd interview met één leerkracht uit het speciaal basisonderwijs.

Leerkrachten gaven tijdens de interviews hun mening en deelden hun ervaringen en behoeftes rondom de samenwerking met een logopedist in de vrije vestiging. Ook speelden bepaalde competenties en voorwaarden hierbij een rol.

Geconcludeerd kan worden dat de leerkrachten regelmatig contact, snelle terugkoppeling en goede verslaglegging als succesfactoren ervaren voor een goede samenwerking met de logopedist. De competenties die professionals moeten beschikken volgens de leerkrachten zijn opstaan voor elkaars werksetting en feedback, het afstemmen van vaktaal. Onder voorwaarden voor een goede samenwerking noemden zij gelijkwaardigheid tussen professionals, overeenstemming over het doel en goede communicatie. Over de knelpunten van een goede samenwerking waren de meningen verdeeld. Gebrekkige communicatie en niet genoeg beschikbare tijd waren in elk geval beperkingen. Daarnaast werden ook ouders van cliënten gezien als belemmerende factor en het niet zichtbaar aanwezig zijn van een logopedist werd door de leerkracht uit het speciaal onderwijs als beperking ervaren. De voorkeur van leerkrachten wat betreft de locatie van een logopediepraktijk werd gegeven aan op loopafstand van de school of het liefst in de school.

De aanbevelingen zijn beschreven voor de logopediepraktijk Rhoon-Slinge gericht op hoe de samenwerking tussen logopedisten en leerkrachten in het basisonderwijs mogelijk kan worden verbeterd. Deze bestonden uit: structurele jaarlijkse overlegmomenten plannen, kennis van elkaars expertise krijgen door middel van casusbesprekingen, en goede, regelmatige communicatie behouden via e-mail.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting	3
1. Inleiding.....	5
1.1 Onderzoeksvraag	8
2. Methode	9
2.1 Deelnemers	9
2.2 Data-verzameling en analyse	11
3. Resultaten.....	13
3.1 Samenwerking.....	13
3.2 Observaties van het groepsproces	16
4. Discussie.....	17
5. Conclusie	19
6. Aanbevelingen.....	20
Literatuurlijst	21
Bijlagen.....	23
Bijlage 1: Zoekstrategie literatuurstudie	24
Bijlage 2: Topiclijst focusgroep	27
Bijlage 3: Semi-gestructureerd interview	30
Bijlage 4: E-mail aan basisscholen	31
Bijlage 5: Toestemmingsformulier/ Informed Consent School.....	33
Bijlage 6: Toestemmingsformulier/ Informed Consent deelnemer	34
Bijlage 7: Toestemmingsformulier logopediepraktijk.....	35
Bijlage 8: Invulformulier samenwerking tussen opdrachtgever en student	36
Bijlage 9: Aanbevelingen voor logopediepraktijk	37

1. Inleiding

De afgelopen jaren hebben er veel veranderingen plaatsgevonden in de gezondheidszorg. Deze veranderingen zijn ook merkbaar bij de vrijgevestigde logopedist, met name de kwaliteitsverbetering speelt hier een grote rol. De overheid en zorgverzekeraars willen de eerstelijnszorg versterken, zodat zij de meeste gezondheidsproblemen op kunnen lossen en er minder beroep op de duurdere tweede- en derdelijnszorg gedaan wordt (Ministerie van VWS, 2008). Om als vrijgevestigde logopedist goed aan te sluiten bij de nieuwe ontwikkelingen in de zorg, is het van belang evidence-based te handelen, te integreren in een multidisciplinaire samenwerking, bestaande protocollen op te volgen in de dagelijkse praktijk en zorgprogramma's te ontwikkelen en evalueren (Kalter, 2005).

Dit onderzoek richtte zich op de samenwerking. Onder multidisciplinaire eerstelijnszorg verstaan we het volgende: "eerstelijnszorg die door meerdere zorgaanbieders met verschillende discipline achtergrond in samenhang geleverd wordt en waarbij regie noodzakelijk is om het zorgproces rondom de cliënt te leveren" (NZa, 2009). De samenwerking leidt niet alleen tot kwaliteitsverbeteringen, maar kan ook bijdragen aan de efficiëntie van de eerstelijnszorg (Ministerie van VWS, 2008). De eigenaressen van Logopediepraktijk Rhoon-Slinge wilden in kaart brengen wat leerkrachten van de samenwerking met logopedisten vinden en hoe zij de huidige samenwerking eventueel zouden kunnen verbeteren.

Multidisciplinaire samenwerking zou de volgende positieve effecten hebben volgens het Ministerie van VWS (2008):

- Betere en effectievere communicatie tussen cliënten en professionals
- Samen complexiteit van casussen kunnen bespreken
- Beter op de hoogte van elkaars kennis en expertise
- Verbeteren van de kwaliteit van zorg
- Betere verdeling van de werkdruk en verantwoordelijkheden.

Multidisciplinaire samenwerkingsverbanden kunnen ook negatief uitpakken. In het onderzoek van Atwal en Caldwell wordt aan gegeven dat er een groot verschil is in hoe verschillende professionals communiceren in multidisciplinaire teams (2005). Het onderzoek bestond uit observaties met observatielijsten van filmopnames van multidisciplinaire bijeenkomsten door twee onafhankelijke observatoren. In de resultaten is met cijfers bekend gemaakt hoe vaak welke professional om zijn/haar mening werd gevraagd en hoe vaak hij/zij zijn/haar mening gaf. Er kwam naar voren dat medische professionals domineren tijdens een multidisciplinair overleg. Opvallend was dat aan fysiotherapeuten, pedagogische hulpverleners, verpleegkundigen en ergotherapeuten nauwelijks hun mening of ervaring werd gevraagd. Dit heeft invloed op de kwaliteit van zorg die aan de patiënten geleverd wordt volgens Atwal en Caldwell (2005). Het is dus van belang dat er sprake is van waardering en gelijkwaardigheid, wil een samenwerking daadwerkelijk een bijdrage leveren aan goede zorg. Hopman, Batenburg & Bakker (2009) concluderen dat nadelen van samenwerken zijn dat het veel tijd kost en verlies van autonomie en zeggenschap kan optreden. Een ander nadeel van samenwerken kan zijn wanneer geen overeenstemming over beoogde doelen tussen partners wordt bereikt. Ook kan de gedachte van professionals dat het individueel toch ook goed gaat een samenwerking belemmeren (Hopman, Batenburg & Bakker, 2009). Interessant is om in dit onderzoek te bekijken hoe de leerkrachten een samenwerkingsverband beleven.

Competenties en voorwaarden voor een succesvolle samenwerking

Om tot een goede en efficiënte samenwerking te komen, hebben de professionals bepaalde competenties nodig (Kaye & Crittenden, 2005). Deze zijn: openstaan voor nieuwe kennis en ervaringen, het eigen domein even achterwegen willen laten, een gemeenschappelijke taal willen gebruiken, ruimte creëren om een situatie vanuit meerdere perspectieven te kunnen bekijken, plaats maken voor andermans specialisatie en expertise en deze ook kunnen respecteren (Kaye & Crittenden, 2005).

Andere voorwaarden voor een succesvolle samenwerking tussen zorgprofessionals zijn:

- Dezelfde ambities hebben
- Vertrouwen in elkaar
- Openheid over belangen
- Een helder, SMART geformuleerd doel
- Overeenstemming over het doel en de manier van werken
- Afspraken over verantwoordelijkheden
- Onderhoud van de samenwerking door middel van tussen- en eindevaluaties (Hopman, Batenburg & Bakker, 2009).

Of deze voorwaarden en competenties werden gehanteerd bij de samenwerking tussen leerkrachten en logopedisten van logopediepraktijk Rhoon-Slinge was een interessant vraagstuk.

De logopedist en het basisonderwijs

Waarom is samenwerking tussen leerkrachten in het reguliere en/of speciaal basisonderwijs en logopedisten in de vrije vestiging belangrijk? In de eerstelijnszorg behandelt de logopedist logopedische stoornissen op het gebied van: spraak, taal, stem, gehoor, slikken, hyperventilatie, stotteren en broddelen. Deze communicatiestoornissen kunnen levenslange gevolgen hebben. Ze kunnen invloed hebben op het sociale en emotionele welzijn, cognitie en gedrag (Baker & Cantwell, 1987; Beitchman et al, 1986; Bryan, 2004; Lewis, Freebairn, & Taylor, 2000a, 2000b). Communicatiestoornissen kunnen ook invloed hebben op prestaties in de jaren op school en op de keuze in het beroepsonderwijs (McKinnon, McLeod & Reilly, 2007).

Op de basisschool is de ontwikkeling van het kind al meteen belangrijk. In groep drie vindt de overgang naar geletterdheid plaats. Het leren lezen is een taalkundig-gebaseerde taak.

Vooraf moet zijn voldaan aan de beheersing van de belangrijkste mondelinge taalvaardigheid, zoals fonemisch en morfologische bewustzijn, woordenschat ontwikkeling en vroege zinsbouw (Antoniazzi, Snow & Dickson-Swift, 2010).

Om de overgang naar geletterdheid te ondersteunen, en alle soorten van bovengenoemde communicatiestoornissen te voorkomen of te kunnen beperken, is het essentieel dat leerkrachten op de basisscholen zijn geschoold op het signaleren van kinderen die risico lopen op een communicatiestoornis (Antoniazzi, Snow & Dickson-Swift, 2010).

In het onderzoek van Plas et al. (2003) wordt weergegeven met welke stoornis cliënten bij de logopedist komen. Dit is gedaan middels vragenlijsten bij een willekeurige steekproef bij logopedisten in de vrije vestiging. Het bleek dat 30 procent van de cliënten die kwamen voor behandeling waren doorverwezen na een screeningsonderzoek in het basisonderwijs. Deze screening is gericht op kinderen van vier- of vijf jaar. Daarnaast kwam 32 procent op initiatief van de ouders en 30 procent was doorverwezen door de school. De logopedische diagnose die het meest was vastgesteld bij de kinderen was een spraak-taalstoornis.

Hiervan was 40 procent een spraakstoornis, 24 procent een taalstoornis en 35 procent waren andere stoornissen als bijvoorbeeld stotteren, hoor- of stemstoornissen of lees- en schrijfproblemen (Plas et al., 2003). Ook is bewezen dat na logopedie het spraak-taalniveau bij een groot deel van de kinderen is verbeterd (Plas et al., 2003). Het op tijd signaleren en behandelen van een taalstoornis heeft als gevolg een daling van 30 procent van het aantal kinderen op het speciaal basisonderwijs, zodat zij het reguliere basisonderwijs kunnen volgen. (Plas et al., 2003).

Meningen over de samenwerking tussen leerkracht en logopedist

Ouders en/of cliënten die bij de logopedist in de vrije vestiging komen hebben vaak onvoldoende inzicht of kennis van de mate waarin logopedisten samenwerken met anderen (Janssen & Sixma, 2003). Wanneer de vraag gesteld werd in het onderzoek van Janssen & Sixma (2003) naar hoe zij de samenwerking tussen logopedisten en andere disciplines vinden, antwoordden 35 procent 'weet niet/ n.v.t.'. De andere 65 procent van de ouders/cliënten gaf aan dat er een goede samenwerking plaatsvindt. Een minder goede samenwerking werd omschreven over de logopedist met de leerkracht. De behandelingen zouden niet goed afgestemd zijn op de lessen op school. De ouders hadden het idee dat de leerkracht en de logopedist de aantekeningen van elkaar niet lazen en beide verschillende methodes hanteren (Janssen & Sixma, 2003).

Bekend is wat leerkrachten en logopedisten in Engeland als succes- en faalfactoren noemen voor een goede samenwerking. In het onderzoek van Hartas (2004) wordt dit namelijk geanalyseerd. Zij geeft aan dat zowel leerkrachten als logopedisten aangaven dat de factoren die volgens hen, voor een succesvolle samenwerking zorgen, bestaan uit genoeg beschikbare tijd maken, een gelijkwaardige individuele bijdrage leveren, goede communicatie, betrokkenheid bij activiteiten rondom de samenwerking, waardering en vertrouwen in elkaar en de mogelijkheid om aan te passen aan de cultuur van de school. Aan de andere kant werden gebrekkige communicatie en gebrek aan genoeg tijd om te overleggen, gezien als belemmerende factoren voor een goede samenwerking. Bij andere punten voor succes verwezen zij naar individuele kenmerken zoals de persoonlijkheid van individuen, het voelen van een bepaalde verbondenheid met elkaar en het respect hebben voor elkaars expertise. Ook werd een ondersteunende organisatiestructuur als essentieel gezien. Leerkrachten en logopedisten zien samenwerking als een afzonderlijke, formele activiteit die alleen kan plaatsvinden binnen een bepaalde tijd en ruimte, terwijl ze binnen de grenzen van hun eigen professie blijven (Hartas, 2004).

Met dit onderzoek werd in kaart gebracht hoe zes leerkrachten in het reguliere basisonderwijs en één in het speciaal basisonderwijs in Nederland de samenwerking met de logopedist ervaren.

1.1 Onderzoeksvraag

De logopedisten van logopediepraktijk Rhoon-Slinge gaven aan geen inzicht te hebben in wat de behoeftes zijn van leerkrachten over een samenwerkingsnetwerk. Ook waren zij benieuwd naar hoe leerkrachten de huidige samenwerking ervaren en hoe zij dit mogelijk kunnen verbeteren.

Op basis van alle genoemde informatie was de volgende onderzoeksvraag ontstaan:

“Welke succesfactoren en/of beperkingen ervaren leerkrachten van het reguliere basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging en hoe zou de huidige samenwerking eventueel kunnen worden verbeterd?”

De doelstelling die hierbij ontstond was als volgt: het binnen 17 weken in kaart brengen van de ervaringen van leerkrachten van het reguliere basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs rondom de samenwerking met de logopedist in de vrije vestiging, door middel van één focusgroep en één semi-gestructureerd interview, om de huidige samenwerking waar mogelijk te verbeteren.

2. Methode

Het praktijkonderzoek was een kwalitatief onderzoek middels een focusgroep en een semi-gestructureerd interview. Er was gekozen voor deze methode, omdat een kwalitatief onderzoek verdiepende informatie geeft over ervaringen, meningen, behoeften en wensen van de deelnemers (Wouters & van Zaalen, 2013). Deze onderzoeksmethode was passend bij de doelstelling. Bij het focusgroeponderzoek werd een interview gehouden in een groep. Hierbij was de interactie tussen de deelnemers ook van belang omdat dit extra informatie bood, zoals meningsverschillen en onderlinge verhoudingen (Wouters & van Zaalen, 2013). Voor een semi-gestructureerd interview was gekozen, omdat de vragen en antwoorden hierbij nog niet vast zouden liggen, maar de onderwerpen wel (Wouters & van Zaalen, 2013). Het semi-gestructureerde, individuele interview was een zeer geschikte methode voor de kwalitatieve onderzoeksbenadering (Wouters & van Zaalen, 2013).

2.1 Deelnemers

Logopediepraktijk Rhoon-Slinge heeft de meeste cliënten in Slinge, vandaar dat er was gekozen om twee scholen in Slinge te benaderen voor het onderzoek. De basisscholen waren geselecteerd door de opdrachtgevers. Eén school met regulier onderwijs en één school met speciaal basisonderwijs. De scholen waren telefonisch benaderd met uitleg over het onderzoek en de vraag of zij mee wilden werken. Daarna was er naar de school en de leerkrachten een e-mail verstuurd met nadere toelichting (zie bijlage 4). Deelnemende scholen vulden een toestemmingsverklaring voor het onderzoek in (zie bijlage 5). De interviews hebben plaatsgevonden op de basisscholen zelf, in een ruimte die de school hiervoor bood. Hiervoor was gekozen, omdat de locatie van een focusgroep onderzoek gemakkelijk bereikbaar moet zijn en als neutraal moet worden beschouwd. De voorkeur werd gegeven aan een ruimte waarbij de deelnemers in een cirkel konden zitten (Vanrespaille, 2006). De deelnemers waren alle gediplomeerde leerkrachten en intern begeleiders van de scholen die aanwezig konden zijn. Er was gekozen voor alle leerkrachten en intern begeleiders, van elke leeftijd, van elke groep, parttime of fulltime werkzaam, omdat zij allen zouden kunnen samenwerken met de logopedist in de vrije vestiging. De data van de deelnemers was geblindeerd en vanaf het moment van verzameling gecodeerd om de betrouwbaarheid van het onderzoek te verhogen (Wouters & van Zaalen, 2003).

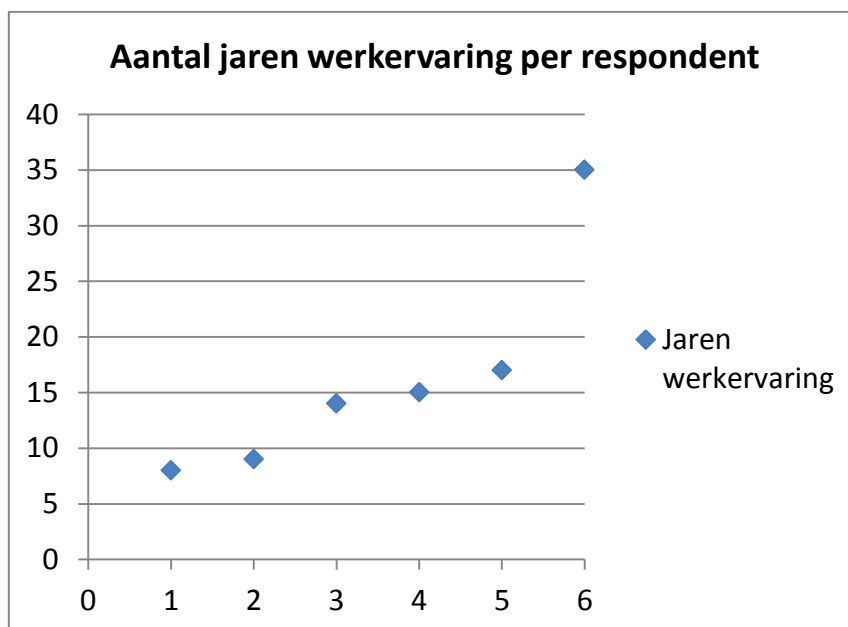
Inclusiecriteria deelnemers	Exclusiecriteria deelnemers
Gediplomeerd leerkracht basisschool, intern begeleiders van het regulier of speciaal basisonderwijs	Stagiaires, onderwijsassistenten, conciërges, directeur/directrice
Werkzaam op een basisschool in Slinge	Andere basisscholen buiten deze plaats

In onderstaande tabel wordt weergegeven aan welke groep de deelnemende leerkrachten lesgeven.

Tabel 1: De groep waar de respondenten les aan geven.

De leeftijd van de respondenten varieerden van 30 tot 57 jaar. Alle respondenten waren van het vrouwelijk geslacht. De functie werd omschreven als leerkracht en één intern begeleider. Om de deelnemers nog meer in kaart te brengen, was gevraagd naar hoeveel jaren werkervaring zij hadden. Per respondent wordt hieronder schematisch weergegeven hoeveel jaren werkervaring elke respondent heeft.

Tabel 2: Respondent 1 tot en met 6 weergegeven met elk hun aantal jaren van werkervaring.

2.2 Data-verzameling en analyse

Vooraf aan het kwalitatief praktijkonderzoek heeft een literatuurstudie plaatsgevonden waarbij kennis was verworven rondom de onderzoeksvraag (zie bijlage 1). Hierbij moet worden vermeld dat de literatuurstudie ook internationale bronnen bevat en dat er geen onderscheid is gemaakt tussen regulier- of speciaal basisonderwijs. Uit de literatuurstudie ontstond een aantal topics (onderwerpen). De topiclijsten die gehanteerd werden tijdens de interviews waren opgesteld aan de hand van het literatuuronderzoek, de handleiding voor de methode focusgroep en besproken met de opdrachtgever (Vanrespaille, 2006). De topiclijst in bijlage 3 werd gebruikt voor het semi-gestructureerde interview. Aan de hand van de topiclijst in bijlage 2 was de focusgroep geleid door de moderator. De observator maakte aantekeningen en observeerde het groepsproces. Om de interne betrouwbaarheid van dit kwalitatieve onderzoek te vergroten, was er gekozen voor twee onderzoekers bij de focusgroep; één persoon die het gesprek leidde en één die observeerde (Zwieten & Willems, 2004). De interviews werden met een voicerecorder opgenomen, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek versterkt (Wouters & van Zaalen, 2003). Er was gekozen voor geluidsopnames in plaats van filmopnames, omdat het ging om de inhoud van de verbale uitingen, die resulteerden in meningen en ervaringen. Interacties tijdens het focusgroepinterview werden genotuleerd. Direct aan het eind van de interviews werd een samenvatting gegeven met de belangrijkste bevindingen, zodat de deelnemers hier nog op konden reageren. Doordat de deelnemers de gelegenheid kregen om te reageren op de samengevatte, voorlopige resultaten werd de validiteit van het kwalitatieve onderzoek versterkt (Zwieten & Willems, 2004).

Data-analyse

De geluidsopnames van de interviews werden handmatig, volledig en letterlijk (verbatim) getranscribeerd. Daarna zijn de transcripten geanalyseerd, aan de hand van de 'grounded theory' (Glaser & Strauss, 1992). Eerst werden alle thema's uit de interviews gegenereerd, ook wel 'open coding' genoemd. Daarna hergroepeerd, hierbij werden de belangrijkste thema's eruit gehaald, en sommige thema's samengevoegd. Met deze verwerking ontstond een codeerschema (zie onderstaand) met zeven hoofdthema's en bijbehorende subthema's met hun definitie. De uitspraken van de interviews zijn aan de hand van de zeven verschillende hoofdthema's en de subthema's gecodeerd. In de resultaten zijn de thema's onderbouwd met heldere citaten (Wouters & van Zaalen, 2013).

Hoofdthema	Subthema	Definitie
1. Kennis logopedie vaststellen	a. logopedische behandelgebieden	Welke logopedische stoornissen kennen de leerkrachten en wat verstaan zij hieronder
	b. het werkveld	Met welke logopedische problematiek komen zij in aanraking op school, het werkveld
	c. signaleren/ handelen	Hoe signaleren leerkrachten logopedische problemen in de klas en wat zijn de vervolgstappen van de leerkracht
2. Samenwerking tussen Zorg-	a. voorwaarden	Wat zien leerkrachten als voorwaarden voor een goede, succesvolle samenwerking tussen zorgprofessionals
	b. competenties	Over welke competenties moeten

professionals

zorgprofessionals beschikken om een succesvolle samenwerking te beheersen

3. Communicatie	a. frequentie b. e-mail c. persoonlijk contact	Hoe vaak willen leerkrachten contact Op welke manier communiceren zij via email en wat vinden leerkrachten hiervan Hoe ervaren leerkrachten face-to face contact
4. Ervaring met logopedisten	a. positief b. negatief	Hoe denken leerkrachten over de beroepsgroep logopedisten en waarom Hoe denken leerkrachten over de beroepsgroep logopedisten en waarom
5. Succesfactoren	a. snel contact b. verslaglegging c. wachtlijst d. kwaliteit behandeling	De mening over contact met logopedisten; snelheid, inhoud De mening van leerkrachten over verslaglegging van logopedisten Werkt de logopediepraktijk met een wachtlijst Wat vinden leerkrachten van de kwaliteit van behandelingen
6. Knelpunten	a. bekendheid praktijk b. zichtbaarheid/toegankelijkheid	Leerkrachten wisten niet van de logopediepraktijk Welke rol heeft de logopedist binnen de school en wanneer is zij te bereiken vertegenwoordigd door de mening van de leerkrachten
7. Behoeftes	a. vaste overlegmomenten b. inzicht in elkaars professie c. zichtbaarheid d. informatievoorziening	Leerkrachten willen meer structuur in overlegmomenten en evaluaties Leerkrachten hebben behoefte aan inzicht in elkaars expertise Wanneer is de logopedist bereikbaar en waar kan ik haar vinden De leerkrachten hebben behoefte aan informatie over behandelgebieden van de logopedist en daarbij toepasbare tips.

Tabel 3: Codeerschema.

Dit onderzoek was niet WMO-plichtig, omdat er geen sprake was van medisch onderzoek en de deelnemers niet aan handelingen werden onderworpen. Ook werd aan hen bepaalde gedragsregels opgelegd (VCMO, 2012). De onderzoeksgegevens uit de interviews werden anoniem verwerkt en eerlijk en zorgvuldig geanalyseerd (Wouters & van Zaalén, 2003). Hierbij werd rekening gehouden met de rechten van burgers over hun persoonsgegevens die staan beschreven in de Wet Bescherming Persoonsgegevens (WBP). Met toestemmingsformulieren werd weergegeven dat de onderzoeksgegevens gebruikt mochten worden (zie bijlage 5,6 en 7).

3. Resultaten

3.1 Samenwerking

Voorwaarden

Een voorwaarde voor een goede samenwerking is gelijkwaardigheid tussen de verschillende disciplines. Hieronder verstaan drie leerkrachten dat de disciplines elkaar onderling serieus nemen. Alle leerkrachten voelen zich gelijkwaardiger wanneer direct contact plaatsvindt, zonder tussenpersoon (bijvoorbeeld een intern begeleider).

“Dan word jij echt als volwaardig lid van de club gezien.” (Leerkracht regulier basisonderwijs)

Het contact is volgens de respondenten heel belangrijk. Hierbij wordt aanwezigheid en toegankelijkheid genoemd. Een goede samenwerking kan alleen plaatsvinden wanneer regelmatig contact is (denk aan maandelijks), zowel via e-mail, telefonisch als persoonlijk. Ook geven alle leerkrachten aan dat een vast overlegmoment prettig zou zijn, bijvoorbeeld in de vorm van tussenevaluaties. Op die manier is er blijvend contact.

Overeenstemming over het doel en de werkwijze kan ook positieve gevolgen hebben voor de samenwerking. Beide partijen weten dan naar welk doel zij streven en kunnen op die manier makkelijker participeren. Het doel moet wel worden afgestemd op de setting, gezien het in de klas gaat om groepslessen en in de therapie betreft het een individuele aanpak. Aansluitend werd zowel in de focusgroep als in het interview hierbij genoemd dat inzicht in de organisatie ook van belang is. Hiermee wordt de organisatie van de school bedoeld, bijbehorende visies en methodes.

“Hoe dichter het bij de eigen organisatie staat, hoe meer het geïntegreerd is. Hoe meer die persoon dus ook weet van de organisatie en de groepen, met wat voor methodes wij werken, hoe er gewerkt wordt en wat onze visie is. Hoe makkelijker je zeg maar die overeenstemming bereikt over behandeldoelen.” (Leerkracht speciaal basisonderwijs)

Competenties

Leerkrachten vinden het lastig om te bepalen of professionals in de samenwerking nog over bepaalde competenties moeten beschikken. Na een korte stilte wordt aangegeven door twee leerkrachten dat onderling dezelfde vaktaal moet worden gesproken, omdat er anders onbegrip of een minderwaardigheidsgevoel kan ontstaan vanwege het niet kennen van bepaalde vaktermen. De leerkracht van het speciaal basisonderwijs antwoordt dat professionals communicatief ingesteld moeten zijn.

“Ja, wat voor jou een logisch begrip is, heb ik misschien zoiets van, wat bedoelt ze nou?” (Leerkracht regulier basisonderwijs)

Zowel in de focusgroep als in het interview kwam naar voren dat zij het belangrijk vinden dat de professionals nieuwsgierig zijn naar de werksetting van elkaar, zodat ze zo meer inzicht krijgen in elkaars vak en de bijbehorende omgeving. Een andere competentie die zorgprofessionals moeten hebben is openstaan voor feedback en opbouwende kritiek, benoemt de leerkracht uit het speciaal basisonderwijs.

Communicatie

De communicatie verloopt voornamelijk via e-mail tussen logopedist en leerkracht. Door vier respondenten wordt dit als prettig ervaren, één respondent is afzijdig en één respondent uit het reguliere onderwijs en de respondent uit het speciaal basisonderwijs hebben liever een evaluatiemoment waarbij persoonlijk contact is. Ook vindt er een enkele keer telefonisch contact plaats. Dit is prettig voor overleg, maar niet om doelen te bespreken.

“Gewoon de communicatie met elkaar. Dat je gewoon ook samen constant contact hebt, al is het maar via de mail. Ik heb nu via mail contact en vindt dat heel prettig.” (Leerkracht regulier basisonderwijs)

Succesfactoren

De leerkrachten ervaren in de samenwerking met logopediepraktijk Rhoon-Slinge een aantal factoren die voor hen pluspunten zijn voor een succesvolle samenwerking. Met name het snelle contact wordt benadrukt. Hierbij noemen zij beantwoorden van e-mails binnen één à twee dagen en het ontvangen van onderzoeksverslagen binnen circa 5 weken. Een snelle terugkoppeling van vragen of een verslag na aanmelding van een cliënt is erg prettig, zodat de leerkracht meteen op de hoogte is van de stand van zaken. Bij deze logopediepraktijk krijgen de ouders van de cliënten bij het eerste gesprek een brief mee voor de leerkracht waarop contactgegevens uitgewisseld kunnen worden. Alle zeven leerkrachten vinden het prettig dat de logopedisten toenadering zoeken voor contact. Ook is een heldere en uitgebreide verslaglegging een succesfactor. Een verslag wordt als goed ervaren, wanneer de onderzoeksgegevens overzichtelijk in een tabel worden weergegeven met een uitleg over de test, zodat de lezer weet hoe hij/zij de scores kan interpreteren. Een conclusie, behandeldoelen en handelingsadviezen moeten ook in het verslag te lezen zijn.

“Ik heb eigenlijk altijd wel direct een terugkoppeling. Maar ook het tempo waarin de verslaggeving wordt gedaan en de testen worden afgenomen is prettig.” (Leerkracht regulier basisonderwijs)

De logopediepraktijk heeft geen wachtlijst. Hierdoor kunnen kinderen die worden doorverwezen meteen terecht. Een andere succesfactor die genoemd werd, is dat cliënten niet langdurig worden behandeld. Hierdoor blijft de therapie effectief, vinden de leerkrachten. In het speciaal basisonderwijs is het afstemmen van de tijden van de behandeling op de lessen van het kind ook heel fijn. Sommige kinderen hebben moeite met bijvoorbeeld spelling. Het is dan prettig dat het kind niet wekelijks onder die les naar logopedie gaat, aangezien dit kind deze les juist hard nodig heeft. Door te overleggen over de behandel tijden wordt dit voorkomen.

Knelpunten

Gebrekkige communicatie en te weinig contact noemen vier leerkrachten in de focusgroep en één in het interview als eerste wanneer het gaat om knelpunten van een samenwerking. De locatie overigens, ervaren drie leerkrachten ook als knelpunt. Het liefst zouden de leerkrachten een logopedist in de school aanwezig willen hebben, omdat zij vermoeden dat dan sneller contact te maken is. Een volgend knelpunt zijn de ouders van kinderen die naar logopedie gaan. Drie leerkrachten ervaren dat ouders tussen de logopedist en leerkracht in staan wat betreft informatieoverdracht.

“Dat is natuurlijk een belemmerende factor. Ouders kunnen er tussen gaan staan. Of niet gaan, of niet oefenen, maar ook niet doorgeven.. Of informatie bij de logopedie anders interpreteren dan wat er eigenlijk wordt bedoeld of juist informatie van school anders doorgeven naar de logopedist. Dus daar zit wel een mogelijkheid om frictie te krijgen.” (Leerkracht regulier basisonderwijs)

Verbeterpunten en behoeftes

In onderstaande punten kunnen mogelijk herhalingen voorkomen. De reden hiervoor is dat leerkrachten bij de vraag naar verbeterpunten en behoeftes rondom de samenwerking met de logopedist deze nogmaals benoemden. Voor het overzicht zijn de punten hieronder beschreven.

Inzicht in elkaars professie

Wat bij beide interviews naar voren kwam, is dat de leerkrachten een sterke behoefte hebben naar inzicht in elkaars professie. Zij zouden graag willen dat een logopedist op de hoogte is van de situatie in school en ook van de gang van zaken in een klaslokaal. Ook kan de logopedist zien in hoeverre de leerkracht een rol kan spelen in het toepassen van logopedische adviezen rondom een cliënt in de klas om aan de beoogde doelen te werken. In het speciaal basisonderwijs gaf de leerkracht ook nog aan dat zij het fijn zou vinden om tips te krijgen over hoe zij de logopedische aspecten uitvoert in de klas.

“Nee, ja tijdens het les geven, dat de logopedist meekijkt. Want ik bied dan eigenlijk de stof aan die in de behandeling aangeboden is. Ja dan is het fijn als iemand meekijkt en me daarin kan begeleiden. Daar kan ik heel veel van leren denk ik.” (Leerkracht speciaal basisonderwijs)

Maar het is ook wederzijds. De leerkrachten zijn ook nieuwsgierig naar hoe aan behandeldoelen wordt gewerkt tijdens een logopedische behandeling. Zij zouden de werkwijze willen weten om hiervan te leren.

“En wat H. zegt, het is fijn om te weten van wat doen ze bij de logopedist. Want zij heeft er baat bij om te zien dat die structuur van die zinnen zo belangrijk is. En dat krijg je toch van een deskundige dan.” (Leerkracht regulier basisonderwijs)

Vaste overlegmomenten

Wanneer er meer vaste overlegmomenten of evaluaties plaatsvinden, zal de samenwerking ook versterken vermoeden vijf leerkrachten in beide interviews. Er kan jaarlijks een overlegmoment plaatsvinden. De leerkrachten willen meer duidelijkheid wat betreft de overlegmomenten. *“Dat zou structureel moeten.” (Leerkracht speciaal basisonderwijs)*

Zichtbaarheid

Een verbeterpunt is de zichtbaarheid en beschikbaarheid van de logopedist binnen de samenwerking. Beschikbaarheid, omdat leerkrachten en logopedisten anderen werktijden hebben en het op die manier lastig is om of langs te gaan met een vraag die op dat moment speelt of telefonisch contact op te nemen, ervaart de respondent uit het speciaal basisonderwijs.

De zichtbaarheid richt zich tot het aanwezig zijn binnen het team van de school. Wanneer er ook informeel contact is kan formeel contact makkelijker plaatsvinden geloven twee leerkrachten vanuit de focusgroep en één vanuit het interview.

“Ja er was eens iemand.. Zij was er op het moment dat er geluncht werd of op meerdere momenten. Zij was wel betrokken. Zij was meer onderdeel van het team. En dan heb je ook dat je bij elkaar binnen loopt als er iets is. Dat vond ik wel heel prettig. Dan heb je die korte lijn.” (Leerkracht speciaal basisonderwijs)

Informatievoorziening

Vijf leerkrachten uit de focusgroep hebben behoefte aan meer informatie wat betreft logopedie. Zij zouden graag voorlichtingen of presentaties willen per logopedisch behandelgebied, niet zozeer wat betreft het signaleren of de ontwikkeling ervan, maar meer gericht op het probleem zelf en wat zij kunnen doen.

“Ja, per probleemgebied zou ik het wel willen. Want dan heb je een stotteraar bijvoorbeeld. En dan zou je wel willen weten van let daar op en daar op. En zorg dat je niet te dwingend bent en zo. Val niet in de rede.. Dat soort tips.” (Leerkracht regulier basisonderwijs)

3.2 Observaties van het groepsproces

Tijdens de focusgroep was het opvallend dat drie respondenten het meest aan het woord waren. Dit wekte de suggestie dat zij de meeste ervaring hadden wat betreft het samenwerken met logopediepraktijk Rhoon-Slinge. Wanneer de intern begeleider aan het woord was, knikten de leerkrachten instemmend. De intern begeleider had positieve ervaringen rondom de samenwerking met de praktijk en was regelmatig aan het woord. Dit kan de antwoorden van de andere respondenten hebben beïnvloed. Eén respondent begon te zuchten en trok een wenkbrauw op bij vragen naar samenwerking. De respondent gaf geen verdere toelichting, tenzij hierom werd gevraagd door de onderzoeker. Vervolgens werd een negatieve ervaring gedeeld. Er was soms wat onduidelijkheid over of het onderzoek zich richtte op de samenwerking met alle logopedisten of alleen op ervaringen met logopediepraktijk Rhoon-Slinge. Na bevestiging dat alle ervaringen gedeeld mochten worden, sprak ook deze respondent meer. Bij het beantwoorden van een vraag maakten veel leerkrachten regelmatig oogcontact met de intern begeleider. Vermoedelijk komt dit omdat de samenwerking met de logopedist altijd via de intern begeleider gaat. Sinds kort (twee tot drie maanden) vindt op deze reguliere basisschool een verschuiving plaats naar direct contact tussen leerkracht en logopedist.

4. Discussie

In dit hoofdstuk worden de zwakke en sterke kanten van het onderzoek beschreven en de invloed die ze hebben gehad op de resultaten van dit onderzoek en het onderzoeksproces.

De resultaten

Hoewel de interviews afzonderlijk van elkaar zijn afgenomen, is veel overeenstemming over de succesfactoren voor een goede samenwerking te zien tussen het focusgroepinterview en het individuele interview. Zoals regelmatig contact, snelle terugkoppeling, goede verslaglegging, waardering voor elkaar en het openstaan voor de cultuur van de school. Het komt ook overeen met de literatuur en het vergelijkbare onderzoek van Hartas (2004). Verondersteld kan worden dat wanneer deze succesfactoren worden gehandhaafd, de samenwerking zeer waarschijnlijk als prettig zal worden ervaren. Waar de leerkrachten behoefte aan hebben wat betreft de samenwerking, zijn voornamelijk vaste overlegmomenten. Alle leerkrachten beamen dit. Ook komt sterk naar voren dat zij behoefte hebben aan feedback en tips rondom de doelen van de cliënten. Zij zouden graag meer inzicht willen in elkaars professie. Dit was opvallend, omdat dit niet eerder in het literatuuronderzoek naar voren was gekomen.

In het speciaal basisonderwijs heeft de logopediepraktijk een locatie binnen de school. De leerkrachten van de reguliere basisschool zouden dit ook graag willen, met als reden dat zij vermoeden dat korte lijnen de samenwerking verbeteren en het persoonlijk contact gemakkelijker wordt. Verrassend is dat de leerkracht in het speciaal onderwijs dezelfde punten noemt als verbeterpunten en behoeftes. Dit wekt de suggestie op dat de locatie misschien niet het belangrijkste is, maar meer de afspraken over de samenwerking.

Het proces

Tijdens het werven van deelnemers bleek dat veel scholen niet wilden meewerken aan het focusgroeponderzoek. De reden hiervoor was dat zij aangaven dat weinig leerkrachten samen werkten met een logopedist. Alleen de intern begeleider van de school had contact met de logopedist. Een focusgroepinterview zou dan volgens hen niet relevant zijn. Opvallend was dat wanneer een voorlichting over 'Logopedie op de basisschool' werd aangeboden, de scholen hier geen interesse in hadden. Zij gaven aan dat er weinig leerlingen logopedie nodig hadden. Het praktijkonderzoek heeft plaatsgevonden op één school met regulier basisonderwijs en één school met speciaal basisonderwijs, waarbij één leerkracht wilde deelnemen aan het onderzoek. Andere leerkrachten hebben geen reden opgegeven voor het niet deelnemen. Het feit dat het onderzoek enkel op twee scholen is uitgevoerd is een belangrijke kanttekening voor dit onderzoek. Oorspronkelijk zouden twee focusgroepen worden uitgevoerd. Het tweede focusgroepinterview is echter aangepast naar een individueel semi-gestructureerd interview. Dit maakt dat de vergelijking van de resultaten van de scholen moeilijker is, mede omdat het speciaal basisonderwijs vertegenwoordigd werd door één leerkracht en omdat het om verschillende onderwijsvormen gaat met andere leerlingen.

De kwalitatieve onderzoeksmethode was geschikt om de ervaringen en meningen van leerkrachten in kaart te brengen. Enkele punten zijn gericht op logopediepraktijk Rhon-Slinge, maar ook deze punten zijn toepasbaar in andere praktijken of samenwerkingsverbanden en daarom nog steeds relevant.

Echter is het onderzoek gebaseerd op de ervaringen en meningen van zeven respondenten. Deze leerkrachten kunnen niet alle leerkrachten in het basisonderwijs in Nederland vertegenwoordigen. Generalisatie van de onderzoeksresultaten is dus beperkt.

5. Conclusie

Met behulp van de resultaten uit het onderzoek kan antwoord worden gegeven op de hoofdvraag; *“Welke succesfactoren en/of beperkingen ervaren leerkrachten van het reguliere basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging en hoe zou de huidige samenwerking eventueel kunnen worden verbeterd?”*

De leerkrachten ervaren regelmatig contact, snelle terugkoppeling en goede verslaglegging als succesfactoren voor een goede samenwerking met de logopedist. Ook de aanwezigheid/ zichtbaarheid binnen de samenwerking en openstaan voor de cultuur van de school zijn factoren die de samenwerking positief kunnen beïnvloeden. Daarnaast zijn competenties van de professionals als interesse en belangstelling voor elkaars werksetting en het gebruiken van een gemeenschappelijke taal succesfactoren. De voorwaarden voor een goede samenwerking zijn volgens de respondenten het afstemmen van de beoogde doelen, goede communicatie en waardering voor elkaars beroep.

Onder beperkingen voor een goede samenwerking tussen leerkracht en logopedist verstaan de leerkrachten de locatie, gebrek aan genoeg tijd om te overleggen en gebrekkige communicatie. De leerkracht in het speciaal basisonderwijs geeft aan dat geen zichtbaarheid binnen het team van de school en weinig interesse in de werkwijze van de school knelpunten zijn van de samenwerking. De leerkrachten van het reguliere onderwijs ervaren echter de ouders van cliënten als potentiële beperkende factor. Ouders zouden kunnen zorgen voor miscommunicatie tussen leerkracht en logopedist.

De leerkrachten van het reguliere basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs hebben behoefte aan genoeg beschikbare tijd voor communicatiemogelijkheden en toegankelijkheid bij de logopedist voor evaluatiemomenten. Deze evaluatiemomenten moeten structureler worden aangepakt. Tips en feedback wat betreft hun werkwijze in de klas is ook gewenst. Zij zouden graag meer zicht op elkaars professie willen. Wat betreft de locatie willen leerkrachten het liefst een logopedist op school.

6. Aanbevelingen

Het is wenselijk om eenzelfde onderzoek opnieuw uit te voeren bij meerdere basisscholen, zowel in het reguliere basisonderwijs als het speciaal basisonderwijs. Er zijn dan meer ervaringen die in kaart worden gebracht, wat de meningen over de samenwerking met logopedisten kan beïnvloeden. Vervolgonderzoek dient dan bij een grotere groep uitgevoerd te worden, om de betrouwbaarheid van de gegevens te vergroten en zo met de resultaten nog beter de mening van 'de leerkracht in het basisonderwijs' in Nederland weer te geven. Het is ook interessant voor logopedisten in de vrije vestiging en leerkrachten in het basisonderwijs om een implementatieplan te schrijven waarin staat beschreven hoe een goede samenwerking kan worden gehanteerd tussen logopedist en leerkracht. Een ander interessant onderzoek kan zijn om een samenwerkingsmoment tussen leerkracht(en) en logopedist te observeren en dit te analyseren.

In bijlagen 9 zijn aanbevelingen gedaan voortvloeiend op het tweede gedeelte van de onderzoeksvraag: *“hoe zou de huidige samenwerking eventueel kunnen worden verbeterd?”*

Literatuurlijst

Antoniazzi, D., Snow, P. & Dickson-Swift, V. (2010). Teacher identification of children at risk for language impairment in the first year of school. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 12, 244–252

Atwal, A. & Caldwell, K. (2005). Do all health and social care professionals interact equally: a study of interactions in multidisciplinary teams in the United Kingdom. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 19, 268–273

Baker, L. & Cantwell, D. P. (1987). Factors associated with the development of psychiatric illness in children with early speech/ language problems. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 17, 499–510.

Beitchman, J. H., Nair, R., Clegg, M., Patel, P. G., Ferguson, B., Pressman, E. & Smith, A. (1986). Prevalence of speech and language disorders in 5-year-old kindergarten children in the Ottawa-Carleton region. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 51(2), 98–110.

Bryan, K. (2004). Preliminary study of the prevalence of speech and language difficulties in young offenders. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 39, 391–400.

Etten, F. van. & Deurenberg, R. (2012). *Praktische handleiding Pubmed*. Houten: Bohn Staflei van Loghum

Hartas, D. (2004). Teacher and speech-language therapist collaboration: being equal and achieving a common goal? *Institute of Education, University of Warwick, Coventry, UK*

Hopman, E.P.C., Batenburg, R.S. & Bakker, D.H. de. (2009). *Organisatorische samenwerkingsverbanden binnen de eerstelijns- een verkenning*. Nivel. Geraadpleegd op 21-03-2015, van <http://www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/Rapport-Organisatorische-samenwerkingsverbanden-eerste-lijn.pdf>

Janssen, & B., Sixma, H. (2003). *Kwaliteit van logopedische zorg vanuit patiëntenperspectief*. Nivel. Geraadpleegd op 22-03-2015, van <http://www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/kwaliteit-van-logopedische-zorg-vanuit-clientenperspectief.pdf>

Kalter, E.S.J. (2005). *Rapport: Multidisciplinaire diagnostiek bij kinderen met een spraak- of taalprobleem: wat is de meest doelmatige vorm*. Diemen: College voor zorgverzekeringen CVZ.

Kaye, L.W. & Crittenden, J.A. (2005). Playing well with others – Interdisciplinary collaboration at a center on aging. *Social Work Today*, 5, 34-37

Lewis, B. A., Freebairn, L. A. & Taylor, H. G. (2000a). Academic outcomes in children with histories of speech sound disorders. *Journal of Communication Disorders*, 33(1), 11–30.

Lewis, B. A., Freebairn, L. A. & Taylor, H. G. (2000b). Follow-up of children with early expressive phonology disorders. *Journal of Learning Disabilities*, 33, 433–444.

McKinnon, D.H., McLeod, S. & Reilly, S. (2007). The Prevalence of Stuttering, Voice, and Speech-Sound Disorders in Primary School Students in Australia. *Language, speech, and hearing services in school*, 38, 5-15.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2008). *Substitutie van zorg (Brief van de minister van VWS)*. Kenmerk CZ/FBI 2861735. Den Haag: Ministerie van VWS

Nederlandse Zorgautoriteit. (2009). *Functionele bekostiging vier niet-complexe chronische zorgvormen*. Utrecht: Nederlandse Zorgautoriteit

Plas, M., Boer, M. de, Hofhuis, H. et al. (2003). *Logopedie in de extramurale gezondheidszorg: stand van zaken in 2002*. Utrecht: NIVEL

Vanrespaille, L. (2006). *Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers. Focusgroep*. Geraadpleegd op 26-03-2015, van http://www.kbs-frb.be/uploadedfiles/kbs-frb/files/nl/pub_1599_methode_8_focusgroep.pdf

Verenigde Commissies Mensgebonden Onderzoek (2012). *WMO*. Geraadpleegd op 26-03-2015 van: <https://www.vcmo.nl/wmo/>

Wouters, E. & Zaalen, van. Y. (2013). *Praktijkgericht onderzoek in de paramedische zorg*. Bussum: Coutinho

Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en Wetenschap*, 47, 38-43

Bijlagen

- Bijlage 1: Zoekstrategie literatuurstudie
- Bijlage 2: Topiclijst focusgroep
- Bijlage 3: Semi-gestructureerd interview
- Bijlage 4: E-mail basisscholen
- Bijlage 5: Toestemmingsformulier/ Informed Consent School
- Bijlage 6: Toestemmingsformulier/ Informed Consent Deelnemer
- Bijlage 7: Toestemmingsformulier logopediepraktijk
- Bijlage 8: Invulformulier samenwerking tussen opdrachtgever en student
- Bijlage 9: Aanbevelingen voor logopediepraktijk

Bijlage 1: Zoekstrategie literatuurstudie

Bij de literatuurstudie is gezocht naar systematic reviews, waarbij op systematische wijze antwoord wordt gegeven op een expliciete vraagstelling. Ook is er gezocht naar randomized controlled trials en controlled clinical trials. Er is gezocht naar de effectiviteit van een logopedische interventie, het belang van samenwerken in het nieuwe zorgsysteem rondom de kwaliteit van zorg, kenmerken van een goede samenwerking en informatie over samenwerking tussen een leerkracht in het basisonderwijs met een logopedist in de vrije vestiging. Het gaat hierbij om interventies die in Nederland in de eerstelijnszorg logopedie worden toegepast of zouden kunnen worden toegepast. Er was geen voorkeur voor logopedische problematiek, alle logopedische stoornissen zijn hierin meegenomen. Ook is gezocht naar boeken in de mediatheek en bronnen over de onderzoeksmethode focusgroepen en kwalitatieve onderzoeken. De volgende databases zijn bij dit literatuuronderzoek gebruikt: Pubmed, Cinahl, Springerlink, Web of Science, Google Scholar en databases van het Nivel. Een zoekstrategie is gemaakt voor Pubmed. Deze is daarna ook toegepast in andere databases. Onderstaande zoekstrategie laat zien hoe er is gezocht in databases. Deze is gebaseerd op de zoekstrategie zoals beschreven door Etten & Deurenberg (2012) welke een methode voor het zoeken beschrijft. Het vervolg van de literatuurstudie zal zich nog richten op welke logopedische problematiek bij kinderen op de basisschool veel voorkomen en hoe leerkrachten hier mee omgaan.

Zoekvragen:

- 1) Wat zijn kenmerken van een goede samenwerking binnen de eerstelijnszorg?
- 2) Wat is het belang van samenwerken voor de vrijgevestigde logopedist gezien de huidige verandering in de zorg en de kwaliteitstoets?
- 3) Wat zijn knelpunten en succesfactoren voor een goede samenwerking tussen leerkrachten en logopedisten?
- 4) Welke logopedische problematiek komt bij kinderen op de basisschool veel voor?
- 5) Waarom is logopedie bij kinderen belangrijk en wat is het effect van behandeling?
- 6) Hoe is de betrouwbaarheid van de onderzoeksmethode focusgroepen en op welke manier pas je deze methode toe?

<u>ZOEKVRAAG:</u>	
1) Wat zijn kenmerken van een goede samenwerking binnen de eerstelijnszorg? PICO: P= professionals in de eerstelijnszorg I= Goede samenwerking C= Slechte samenwerking O= de manieren van samenwerken die nu plaats vinden	
<u>DOEL</u>	
Kennis krijgen over wat een goede manier van samenwerken is binnen de eerstelijnszorg.	
DOCUMENTTYPEN	Systematic reviews en RCT's
DATABASES Google Scholar PubMed Cinahl Complete Springerlink	ONDERWERP DATABASE Samenwerken eerstelijnszorg.

ZOEKTERMEN		
<u>Nederlands</u>	<u>Synoniemen</u>	<u>Engels</u>
Professionals in de gezondheidszorg		Health care professionals
Medici/ paramedici	Paramedische hulpverleners/ zorg	Medici/ Paramedics
Multidisciplinair team		Multidisciplinary team
Eerstelijnszorg	-	Primary care
Samenwerken	-	Cooperation
Interdisciplinaire samenwerking		Interdisciplinary cooperation
Multidisciplinaire samenwerking		Multidisciplinary collaboration
Samenwerking		Collaboration
Multidisciplinair		Multidisciplinary
Manieren van samenwerken	-	How to/ ways to cooperate
Goede zorg	-	Good care
Gezondheidszorg	-	Health care
Kwaliteit in de gezondheidszorg	-	Quality of health care
Succesfactoren	Kans op slagen	Keys to success
Kinderen op de basisschool		Primary school children
Leerkracht	Docent/ juffrouw/ meester	Teacher
Logopedist		Speech and language therapist
Logopedie	Logopedische therapie	Speech therapy/ language therapy

Databank	Zoektermen	Hits	Relevantie
Pubmed	indicators of collaboration in primary care	4960	Geen geschikte bronnen
	succesful collaboration in primary care	8	Geen geschikte bronnen, artikelen zijn te specifiek; bijvoorbeeld over palliatieve zorg.
	collaboration primary health care	9539	Te breed, veel bronnen
	multidisciplinary collaboration health care professionals	5611	Te breed, veel bronnen

	multidisciplinary collaboration AND health care AND professionals Beperkingen: Volledige tekst. Brontypen: academische artikelen.	20	Bron 1: Competenties die nodig zijn voor professionals om tot een goede samenwerking te komen (Kaye & Crittenden, 2005). Bron 2: positieve effecten van een goede samenwerking (Ministerie van VWS, 2008).
	Interdisciplinary cooperation AND primary care NO good collaboration	17	Bron 1: Negatieve effecten van samenwerking (Hopman, Batenburg & Bakker, 2009).
Cinahl Complete	collaboration OR cooperation AND primary health care AND professionals AND ways to cooperate	15	Voorwaarden voor succesvolle samenwerking (Hopman, Batenburg & Bakker, 2009).

Bijlage 2: Topiclijst focusgroep

Inleiding

Welkom allen!

Nogmaals bedankt voor jullie medewerking aan dit onderzoek.

Mijn naam is Mitzi van den Engel, vierdejaarsstudente logopedie aan de Hogeschool Rotterdam. Op het moment loop ik stage bij logopediepraktijk Rhoon-Slinge en voer ik een praktijkgericht onderzoek uit voor mijn afstuderen. Ik zal de gespreksleider zijn tijdens het onderzoek, wat inhoudt dat ik een aantal vragen stel. Naast mij staat Jillus, hij is de observator en zal het groepsproces observeren en aantekeningen maken. Het duurt 45 minuten en daarna zal ik nog een presentatie over logopedie geven van 15 minuten.

Het doel van dit onderzoek is: het in kaart brengen van de ervaringen van leerkrachten rondom de samenwerking met de logopedist in de vrije vestiging, door middel van twee focusgroepen, om de huidige samenwerking waar mogelijk te verbeteren.

Dit onderzoek biedt jullie de gelegenheid om jullie mening te uiten, zodat logopedisten hier iets van kunnen leren rondom de samenwerking.

Ik zou graag het gesprek willen opnemen met een voicerecorder, zodat de verkregen informatie kan worden uitgewerkt in een verslag. Het is hierbij prettig dat één iemand per keer aan het woord is en dat iedereen aan de beurt komt. Ook mogen verschillende standpunten benoemd worden. De onderzoeksgegevens zullen gebruikt worden in het eindverslag en aan de hand van deze resultaten en de verkregen resultaten uit een voorafgaande literatuurstudie, kunnen aanbevelingen voor de logopediepraktijk Rhoon-Slinge worden gedaan. Dit verslag zal ook aan uw school worden uitgereikt. De onderzoeksgegevens uit het focusgroeponderzoek worden anoniem verwerkt en eerlijk en zorgvuldig geanalyseerd. Dit houdt in dat er geen namen worden genoemd en dat de informatie niet te traceren is naar een persoon. De informatie die ik vooraf aan jullie heb gevraagd, is alleen voor mij en zal niet aan de logopedisten worden getoond.

Zijn er nog vragen voordat we beginnen?

Logopedie algemeen

1. Als ik zeg logopedie, waar denken jullie dan aan?
 - Spraak
 - Taal
 - Gehoor
 - Stem
 - Eet- en drinkproces
 - Slikproblemen
 - Afwijkend monddrag
2. Wat vinden jullie van de beroepsgroep logopedisten?
3. Met welke logopedische stoornissen komen jullie in het werkveld mee in aanraking?
4. Hoe signaleren jullie eventuele logopedische problematiek?
5. Hoe wordt er daarna gehandeld?
 - Is er sprake van doorverwijzen?
 - Zo ja, op welke manier gebeurt dit?
 - Is daar een protocol/ standaard voor?

6. Worden de ouders van het kind met eventuele logopedische problematiek bij de signalering betrokken?
- Op welke manier? Zo nee, wat is de reden om het niet te doen?

Heeft iemand daar anderen ideeën/ervaringen over? Kunt u dat toelichten?

Samenwerking algemeen

7. Wat zijn voor jullie voorwaarden voor een goede samenwerking in het algemeen binnen de eerstelijnszorg?
- Dezelfde ambities hebben
 - Vertrouwen in elkaar
 - Openheid over belangen
 - Een helder, SMART geformuleerd doel (Zijn jullie hier bekend mee?)
 - Overeenstemming over het doel en de manier van werken
 - Afspraken over verantwoordelijkheden
 - Onderhoud van de samenwerking door middel van tussen- en eindevaluaties
8. Dienen zorgprofessionals nog over bepaalde competenties te beschikken?
- openstaan voor nieuwe kennis en ervaringen
 - het eigen domein even achterwegen willen laten
 - een gemeenschappelijke taal willen gebruiken
 - ruimte creëren om een situatie vanuit meerdere perspectieven te kunnen bekijken
 - plaats maken voor andermans specialisatie en expertise en deze ook kunnen respecteren

Heeft iemand daar anderen ideeën/ervaringen over? Kunt u dat toelichten?

Samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging

9. Op welke manier wordt er samen gewerkt tussen logopediepraktijk Rhoon-Slinge en de basisschool?
10. Wat vinden jullie van de kwaliteit van de logopedische behandeling?
11. In welke mate zijn jullie tevreden over logopedie?
12. Hoe wordt er gecommuniceerd tussen leerkracht en logopedist?
13. Wat vinden jullie factoren voor een succesvolle samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging?
- Genoeg beschikbare tijd maken
 - een gelijkwaardige individuele bijdrage leveren, goede communicatie, betrokkenheid bij activiteiten rondom de samenwerking
 - waardering en vertrouwen in elkaar
 - de mogelijkheid om aan te passen aan de cultuur van de school.
14. Wat vinden jullie knelpunten voor een succesvolle samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging?
- Professionele status
 - georganiseerde plannen
 - gebrekkige communicatie en gebrek aan genoeg tijd om te overleggen.
15. Wat vinden jullie verbeterpunten voor de samenwerking met de logopedisten?
16. En welke punten moeten behouden worden voor een goede samenwerking met de logopedisten? Wat werkt al goed?

17. Waar hebben jullie behoefte aan wat betreft de samenwerking?

Heeft iemand daar anderen ideeën/ervaringen over? Kunt u dat toelichten?

18. Wat zou u nu, alles wel beschouwd, aanbevelen?

19. Hebben we nu nog belangrijke zaken over het hoofd gezien?

Samenvatting geven van de resultaten en open staan voor mogelijke wijzigingen.

Afronding

Hartelijk dank voor jullie medewerking aan dit onderzoek. De gegevens zullen anoniem verwerkt worden, door ze eerst letterlijk uit te schrijven a.d.h.v. de geluidsopnames van de voicerecorders en vervolgens te verwerken in een eindverslag.

Bijlage 3: Semi-gestructureerd interview

Logopedie algemeen

1. Als ik zeg logopedie, waar denk je dan aan?
2. Logopedische stoornissen in het werkveld
 - Signaleren
 - Vervolgstappen
 - Betrokkenheid ouders

Samenwerking algemeen

3. Wat zijn voorwaarden voor een goede samenwerking in het algemeen binnen de eerstelijnszorg?
 - Dezelfde ambities hebben
 - Vertrouwen in elkaar
 - Openheid over belangen
 - Een helder, SMART geformuleerd doel
 - Overeenstemming over het doel en de manier van werken
 - Afspraken over verantwoordelijkheden
 - Onderhoud van de samenwerking door middel van tussen- en eindevaluaties
4. Dienen zorgprofessionals nog over bepaalde competenties te beschikken?
 - openstaan voor nieuwe kennis en ervaringen
 - het eigen domein even achterwegen willen laten
 - een gemeenschappelijke taal willen gebruiken
 - ruimte creëren om een situatie vanuit meerdere perspectieven te kunnen bekijken
 - plaats maken voor andermans specialisatie en expertise en deze ook kunnen respecteren

Samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging

5. Manieren van samenwerken
6. Communicatie leerkracht en logopedist
7. Wat vind je factoren voor een succesvolle samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging?
 - Genoeg beschikbare tijd maken
 - een gelijkwaardige individuele bijdrage leveren, goede communicatie, betrokkenheid bij activiteiten rondom de samenwerking
 - waardering en vertrouwen in elkaar
 - de mogelijkheid om aan te passen aan de cultuur van de school.
8. Wat vinden jullie knelpunten voor een succesvolle samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging?
 - Professionele status, georganiseerde plannen
 - gebrekkige communicatie en gebrek aan genoeg tijd om te overleggen.
9. Verbeterpunten en welke punten moeten behouden worden
10. Waar hebben jullie behoefte aan wat betreft de samenwerking?
11. Wat zou u nu, alles wel beschouwd, aanbevelen?
12. Hebben we nu nog belangrijke zaken over het hoofd gezien?

Samenvatting geven van de resultaten en open staan voor mogelijke wijzigingen.

Bijlage 4: E-mail aan basisscholen

Beste directeur en leerkrachten,

Mijn naam is Mitzi van den Engel, vierdejaarsstudente logopedie aan de Hogeschool Rotterdam. Op het moment loop ik stage bij logopediepraktijk Rhooon-Slinge en voer ik een praktijkgericht onderzoek uit voor mijn afstuderen. De eigenaressen en tevens logopedisten Esther van der Does en Anna Bugter-van Eijk vroegen zich af hoe andere disciplines de samenwerking met hun praktijk ervaren en hoe zij deze eventueel zouden kunnen verbeteren. Met deze vraag uit de praktijk is het onderwerp van mijn onderzoek ontstaan. Eerder vandaag heb ik u telefonisch hierover gesproken. Hieronder zal ik een nadere toelichting geven.

Het doel van dit onderzoek is: het in kaart brengen van de ervaringen van leerkrachten rondom de samenwerking met de logopedist in de vrije vestiging, door middel van twee focusgroepen, om de huidige samenwerking waar mogelijk te verbeteren.

Subvragen zijn:

1. Welke succesfactoren ervaren leerkrachten in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging?
2. Welke beperkingen ervaren leerkrachten in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging?
3. Waar hebben leerkrachten behoefte aan betreft de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging?

Waarom is een samenwerking tussen een leerkracht van een basisschool en een logopedist van belang?

Om te beginnen voor signalering van logopedische stoornissen en het doorverwijzen van kinderen, zodat ernstige problematiek beperkt of voorkomen kan worden. Maar ook voor het afstemmen van behandelingen op thema's binnen de school om effectieve behandelingen te leveren, voor communicatie over het kind; hoe functioneert het kind op school of juist tijdens de behandeling, kunnen we elkaar hierin helpen? Hoe kan ik het kind het beste benaderen?

Er is gekozen voor de onderzoeksmethode; focusgroep. Hierbij worden interviews gehouden in een groep. De gespreksleider stelt vragen of geeft onderwerpen aan de groep. Op die manier kunnen verschillende denkbeelden en meningen over het onderwerp in kaart worden gebracht. Hierbij is de interactie tussen de deelnemers ook van belang omdat dit extra informatie biedt. Omdat het groepsproces ook wordt geobserveerd en geïnterpreteerd, zullen er twee begeleiders aanwezig zijn; de moderator (gespreksleider) en de observator. Het gesprek zal worden opgenomen met een voicerecorder, zodat de verkregen informatie kan worden uitgewerkt in een verslag. De onderzoeksgegevens zullen gebruikt worden in het eindverslag en aan de hand van deze resultaten en de verkregen resultaten uit een voorafgaande literatuurstudie, kunnen aanbevelingen voor de logopediepraktijk Rhooon-Slinge worden gedaan. Dit verslag zal ook aan de deelnemende scholen worden uitgereikt. De onderzoeksgegevens uit het focusgroeponderzoek worden anoniem verwerkt en eerlijk en zorgvuldig geanalyseerd.

Voor dit onderzoek ben ik op zoek naar twee scholen die hieraan willen meewerken. Ik zou graag 6 tot 12 gediplomeerde leerkrachten willen vragen naar hun ervaringen.

Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. Ook kan deelname aan het onderzoek op elk moment worden beëindigd, zonder dat hier gevolgen aan zijn verbonden. Het focusgroeponderzoek zal ongeveer 45 minuten duren waarbij de locatie indien mogelijk, uw basisschool zelf kan zijn. Zo hoeft u zo min mogelijk tijd vrij te maken. Het zal in de maand april plaats moeten vinden, maar de dag en het tijdstip is geheel vrij voor eigen invulling. Het liefst met uitzondering van vrijdag.

Wanneer u zou willen meedoen met het onderzoek, kan ik als tegenprestatie een korte voorlichting geven over logopedie van 15 minuten indien gewenst.

Voor vragen kunt u uiteraard een mail sturen naar dit e-mailadres of bellen naar het nummer 06-XXXXXXX.

Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking en ik ben benieuwd naar de reacties!

Met vriendelijke groet,

Mitzi van den Engel.

Bijlage 5: Toestemmingsformulier/ Informed Consent School

Titel onderzoek:

“Samenwerking logopedist en leerkracht basisonderwijs; goed of kan beter?”

Onderzoeksvraag:

“Welke succesfactoren en/of beperkingen ervaren leerkrachten van het reguliere basisonderwijs in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging en hoe zou de huidige samenwerking eventueel kunnen worden verbeterd?”

Verantwoordelijke onderzoeker:

Mitzi van den Engel.

In te vullen door de deelnemende basisschool

Hierbij verklaar ik, ondergetekende, dat de onderstaande reguliere basisschool bereid is om vrijwillig mee te werken aan het onderzoek en ik stel de school als locatie ter beschikking. Ik ben op de hoogte gebracht van de inhoud en tijdsduur van het onderzoek. Ik weet dat de leerkrachten zich vrijwillig kunnen aanmelden en ik ben geïnformeerd over het feit dat zij recht hebben om op elk moment zonder opgaaf van redenen hun deelname aan het onderzoek te kunnen beëindigen. Ik begrijp dat geluidsopnamen uitsluitend voor analyse van de onderzoeksgegevens zal worden gebruikt. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek anoniem en vertrouwelijk zullen worden behandeld en geef toestemming tot publicatie van de uit dit onderzoek voortkomende resultaten, zonder traceerbare gegevens. Ik ben op de hoogte van de manier waarop de gegevens worden verwerkt en dat ik het eindverslag kan inzien.

Naam directeur/trice: Naam school:.....

Handtekening directeur/trice:..... Datum:

In te vullen door de uitvoerende onderzoeker

Ik, ondergetekende, heb een mondelinge en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik heb de vragen naar vermogen beantwoord en zal dit met resterende vragen ook doen. De uitkomsten van het interview zullen vertrouwelijk en anoniem worden behandeld. Eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek zal voor de deelnemers of school geen nadelige gevolgen hebben.

Naam onderzoeker:

Datum: Handtekening onderzoeker:

Bijlage 6: Toestemmingsformulier/ Informed Consent deelnemer

Titel onderzoek:

“Samenwerking logopedist en leerkracht basisonderwijs; goed of kan beter?”

Onderzoeksvraag:

“Welke succesfactoren en/of beperkingen ervaren leerkrachten van het reguliere basisonderwijs in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging en hoe zou de huidige samenwerking eventueel kunnen worden verbeterd?”

Verantwoordelijke onderzoeker:

Mitzi van den Engel.

In te vullen door de deelnemer

Hierbij verklaar ik, ondergetekende, vrijwillig mee te werken aan het onderzoek. Ik ben op de hoogte gebracht van de inhoud en tijdsduur van het onderzoek en van het feit dat ik recht heb om op elk moment zonder opgave van redenen mijn deelname aan het onderzoek te kunnen beëindigen. Ik begrijp dat geluidsopnamen uitsluitend voor analyse van de onderzoeksgegevens zal worden gebruikt en geef toestemming voor een geluidsopname. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek anoniem en vertrouwelijk zullen worden behandeld en geef toestemming tot publicatie van de uit dit onderzoek voortkomende resultaten, zonder traceerbare gegevens. Ik ben op de hoogte van de manier waarop de gegevens worden verwerkt en dat ik het eindverslag kan inzien.

Naam deelnemer:

Datum: Handtekening deelnemer:

In te vullen door de uitvoerende onderzoeker

Ik, ondergetekende, heb een mondelinge en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik heb de vragen naar vermogen beantwoord en zal dit met resterende vragen ook doen. De uitkomsten van het interview zullen vertrouwelijk en anoniem worden behandeld. Eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek zal voor de deelnemer geen nadelige gevolgen hebben.

Naam onderzoeker:

Datum: Handtekening onderzoeker:

Bijlage 7: Toestemmingsformulier logopediepraktijk

Titel onderzoek:

“Samenwerking logopedist en leerkracht basisonderwijs; goed of kan beter?”

Onderzoeksvraag:

“Welke succesfactoren en/of beperkingen ervaren leerkrachten van het reguliere basisonderwijs in de samenwerking met logopedisten in de vrije vestiging en hoe zou de huidige samenwerking eventueel kunnen worden verbeterd?”

Verantwoordelijke onderzoeker:

Mitzi van den Engel.

In te vullen door de eigenares van de logopediepraktijk

Hierbij verklaar ik, ondergetekende, vrijwillig mee te werken aan het onderzoek. Ik ben op de hoogte gebracht van de data-analyse. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek vertrouwelijk zullen worden behandeld en geef toestemming tot publicatie en presentatie van de uit dit onderzoek voortkomende resultaten, zonder traceerbare gegevens van de deelnemers. Ik ben op de hoogte van de manier waarop de gegevens worden verwerkt en dat ik het eindverslag kan inzien.

Naam praktijkhouder:

Datum: Handtekening praktijkhouder:

In te vullen door de uitvoerende onderzoeker

Ik, ondergetekende, heb een mondelinge en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik heb de vragen naar vermogen beantwoord en zal dit met resterende vragen ook doen. De uitkomsten van het interview zullen vertrouwelijk worden behandeld.

Naam onderzoeker:

Datum: Handtekening onderzoeker:

Bijlage 8: Invulformulier samenwerking tussen opdrachtgever en student

Afstudeerhandleiding Hogeschool Rotterdam, opleiding logopedie, 2014-2015

INVULFORMULIER SAMENWERKING TUSSEN OPDRACHTGEVER EN STUDENT (BIJLAGE BIJ EINDVERSLAG)

Naam student:	mitzi van den Engel	Datum invullen:	27-5-2015
Naam opdrachtgever:	E. van der Does	Handtekening opdrachtgever:	<i>[Handwritten signature]</i>
Naam docentbegeleider:	Sione Twilt		

Na het schrijven van het eindverslag, voor het inleveren ervan (lesweek 15)) laat de student onderstaande items invullen door de opdrachtgever. Dit formulier, voorzien van handtekening opdrachtgever, wordt als bijlage toegevoegd aan het eindverslag.

Items		Opmerkingen
Inhoud		
Is de vraagstelling (voldoende) beantwoord?	☒ ja/nee	de onderzoeksvraag(en) zijn zo mogelijk goed ingevuld.
Is eindproduct zoals afgesproken (bijv. protocol, implementatieplan, voorlichtingsbijeenkomst, presentatie, etc.)?	☒ ja/nee	
Proces		
Hoe verliep de communicatie met de student?	☒ ja/nee ☒ ja/nee ☒ ja/nee ☒ ja/nee ☒ ja/nee	terug vaak teruggekoppeld. uitgebreide emails met stand van zaken. zeer tereden over uitvoering plan.
Werkte de student voldoende zelfstandig?	☒ ja/nee ☒ ja/nee ☒ ja/nee ☒ ja/nee ☒ ja/nee	

Bijlage 9: Aanbevelingen voor logopediepraktijk

Gesprek met basisscholen

Een aanbeveling is om in gesprek te gaan met de basisscholen. Hierbij is het zinvol om eventueel een samenwerkingscontract op te stellen waarin onderstaande punten in terug te vinden zijn. Ook kan er gesproken worden over de financiering van tijdsinvestering. Mogelijk kan de school hierin een rol spelen gezien de leerkrachten dit belangrijke punten vinden.

Structureel overleg

Zowel in het literatuuronderzoek als in het praktijkonderzoek kwam naar voren dat een samenwerking als goed wordt ervaren, wanneer genoeg beschikbare tijd wordt geleverd door beide professionals. Alle leerkrachten gaven aan behoefte te hebben aan een structureel overleg. Een overleg dat gepland staat in het jaaroverzicht, het liefst vier maal per jaar. De leerkracht uit het speciaal basisonderwijs gaf aan dat ook informeel bijeenkomen zou worden gewaardeerd. Hierdoor wordt de zichtbaarheid van de logopedist vergroot.

Onderstaand volgen aanbevelingen voor de vormgeving van zo'n overleg:

Formeel overleg

- Gezamenlijke bijeenkomst:
In het jaarrooster van de school bij één of meerdere bijeenkomsten 'logopedie' als agendapunt op nemen. Duidelijkheid rondom de samenwerking moet worden gecreëerd:
 - Inhoud van de bijeenkomst (bijv. evaluaties, doelen, cliënten, samenwerking, voorlichtingen)
 - Frequentie en duur van de bijeenkomst
 - Aanwezigen
 - Afspraken over afwezigheid en voorbereiding
- Bij kinderen met ernstige logopedische problemen kan de logopedist gevraagd worden aanwezig te zijn bij een individueel overleg rondom dit kind.

Informeel overleg (voor in het speciaal onderwijs)

- Gezamenlijke pauze: een mogelijkheid om elkaar beter te leren kennen en elkaar ook doordeweeks tegen te komen.
- Inloopspreekuur: een manier om de zichtbaarheid/ toegankelijkheid te verbeteren is om op een bepaalde dag in de week een inloopspreekuur te plannen. Zo weet de leerkracht wanneer de logopedist wekelijks te bereiken is. De logopedist zou ook een leerkracht kunnen uitnodigen om op dit tijdstip langs te komen voor eventuele vragen.

Kennis van elkaars expertise

Het is belangrijk onderlinge transparantie te hebben om effectief samen te werken. Hiervoor is kennis van elkaars expertise nodig. *"Plaats maken voor andermans specialisatie en expertise en deze ook kunnen respecteren leidt tot prettige samenwerking"* (Kaye & Crittenden, 2005). Hieronder worden mogelijkheden geboden om over deze kennis te ontwikkelen:

- Observaties in de klas: de logopedist observeert klassikale lessen bij verschillende leerkrachten op school en bespreekt het functioneren van kinderen die ook logopedie volgen, zodat het gedrag van het kind in groepsproces met de individuele therapie kan worden vergeleken en beoogde doelen kunnen worden afgestemd op elkaar. In samenspraak met de school kan de frequentie en data worden bepaald van deze observaties en besprekingen.

- Casussen: bespreken van verschillende casuïstiek om ieder zijn aandeel te benoemen en hierin discussie op te wekken. Het bespreken van een casus zou kunnen plaatsvinden in een bovengenoemde georganiseerde bijeenkomst. Dit maakt het interactief en tevens wordt hiermee ook nog een ander punt in werking gezet, namelijk het ontdekken van elkaars raakvlakken. Eventueel met een filmopname van een logopedische behandeling om nog meer inzicht te bieden. Wel moet hier een toestemmingsformulier voor getekend zijn door de cliënt of ouders/verzorgers van de cliënt.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk punt in de samenwerking. Regelmatig overleggen is handig. Hierop zijn de voorgaande aanbevelingen gericht. Maar bij samenwerking rondom cliënten is wekelijkse of maandelijkse communicatie soms ook nodig. Leerkrachten hebben meer informatie nodig. De behoefte aan informatievoorziening rondom logopedie kan op de volgende manier worden vervuld:

- Snelle terugkoppeling: e-mailcontact is het meest efficiënt en kan direct plaatsvinden. Ook de verslaglegging zoals onderzoeksverslagen kunnen met mailcontact direct worden doorgegeven. In de mail kunnen ook al enkele tips of vragen onderling worden uitgewisseld.
- Presentatie/ voorlichting over een bepaald behandelgebied aansluitend bij de vraag van de leerkrachten